

Antisemitismus a židovská otázka v českých zemích ve světle materiálů retribučních soudů

Mečislav Borák, Slezský ústav Opava

In: *Fenomén holocaustu*. Sborník mezinárodní vědecké konference. Praha - Terezín 1999, s. 103-107.

Soudní potrestání nacistických okupantů i domácích kolaborantů a zrádců za zločiny, jichž se v letech 1938-1945 v českých zemích dopustili, bylo v programu domácího odboje i londýnské emigrační vlády a hned po osvobození se stalo nejdůležitějším úkolem poválečného soudnictví. Navazovalo na řadu spojeneckých úmluv o společném postupu při stíhání a trestání pachatelů válečných zločinů a probíhalo přibližně podobně ve většině zemí Evropy, okupovaných za války nacisty. Cílem retribučního soudnictví bylo zabránit projevům živelné odplaty či osobní msty a právní cestou, i když v mnohém ohledu limitovanou prvky stanného práva, dát průchod spravedlnosti a nápravě utrpěných křivd. V českých zemích bylo zřízeno 24 mimořádných lidových soudů, které za dvě období své působnosti, tedy včetně politicky motivovaného obnovení činnosti soudů do konce roku 1948, vyřídily zhruba 40 tisíc případů.¹

Spisový materiál vzniklý z činnosti mimořádných lidových soudů již před časem předalo ministerstvo spravedlnosti příslušným státním oblastním archivům, kde je zpřístupňován badatelům. Představuje značně rozsáhlý a historiky většinou dosud náležitě nezhodnocený soubor informací o stavu společnosti ve zjitřené atmosféře prvních poválečných let, zároveň však může přispět i k lepšímu poznání dějin nacistické okupace českých zemí. Soudní spisy podrobně dokumentují činnost soudu a dalších orgánů činných v trestním řízení, což umožňuje sledovat osudy obžalovaných před přelíčením, během něho i po něm, většinou i ve výkonu trestu. Lze posoudit rovněž mechanismus vyšetřovacího a soudního řízení a zjistit případné politické či jiné pokusy o jeho ovlivnění. Podkladové materiály pro rozhodování soudu tvoří výslechové protokoly obžalovaných, obsáhlé výpovědi svědků, stanoviska soudních znalců, oznámení či dobrozdání úřadů, organizací a občanů, autentické dobové materiály a tiskoviny, průkazy, fotografie a mnoho dalších archivních dokladů. Patří k nim

např. písemnosti podniků a institucí, někdy včetně jejich hospodářské agendy, torza archivů politických stran či spolků, okupační soudní spisy, situační zprávy nacistických orgánů, soukromá i úřední korespondence, letáky, noviny, kalendáře, dobové publikace, úřední tiskopisy atp.

Tento materiál může obohatit poznání okupační historie mnoha měst a obcí, závodů a podniků, politických stran a hnutí nebo odbojových skupin v širokém spektru národního odboje. Spisy odhalují přípravy německých nacistů a jejich domácích spojenců na rozbití republiky, upřesňují okolnosti březnového vpádu v roce 1939, vydávají svědectví o nacistické perzekuci místních obyvatel v době okupace, o popravách, týrání a dalších projevech zvláště okupantů, o poměrech v koncentračních táborech a věznicích, v táborech a pracovních komandech válečných zajatců, o situaci totálně nasazených, o struktuře a činnosti nacistických bezpečnostních orgánů. Na konkrétních příkladech dokládají podobu každodenního života v době okupace, ať již se to týkalo zásobovacích poměrů či bezpečnostní situace, praktické realizace národnostní politiky okupantů, všemocnosti nacistických správních úřadů, chování obyvatelstva atd. Lze sledovat situaci v protektorátu i v odtržených oblastech českých zemí, což dává možnost porovnat shody a odlišnosti okupačního vývoje. Najdeme zde však i četné doklady o postihu německých okupantů, jakého se jim dostalo na frontách, ve spojeneckých zajateckých táborech či na osvobozeném území republiky, stejně jako nepřeberné množství dokladů o bezectném chování příslušníků českého národa v době okupace - udavačů všeho druhu, konfidentů a kolaborantů.

Je zřejmé, že spisový materiál mimořádných lidových soudů může být pro historika cenným zdrojem informací v obou časových rovinách, které v sobě zahrnuje, tedy jak pro období let 1945-1948, tak pro období let 1938-1945. Při interpretaci některých dobových dokladů je ovšem nutné věnovat zvýšenou pozornost jejich kritickému zhodnocení, zvláště pokud se týká některých udání, účelových výpovědí svědků, výslechových protokolů zadržovaných příslušníků gestapa či relací příslušníků státní bezpečnosti. Materiál se dochoval v poměrně kompletní podobě, chybějící či neúplné spisy tvoří podle dosavadních zjištění méně než 5 procent. Jde především o spisy významnějších představitelů gestapa a konfidentů, na nichž patrně měla svůj zájem státní bezpečnost. Může to sice

vadit v poznání některých konkrétních souvislostí, avšak celkový obraz okupačních poměrů nebo činnosti retribučních soudů to nijak výrazně neovlivní.

Bohatost spisového materiálu retribučních soudů opravňuje k předpokladu, že se v něm bude promítat i židovská problematika, včetně projevů antisemitismu a různých forem perzekuce židů, a to v obou zmiňovaných časových rovinách. Proto vznikl výzkumný projekt, který si klade za cíl zjistit, jak se okupační provinění vůči židům projevovala v poválečné soudní praxi, jakou roli při tom hrály dobové politické vlivy a jak na to reagovala tehdejší česká společnost.² Výzkum zároveň přispěje k hlubšímu poznání vztahu české společnosti k židům i v podmínkách okupační každodennosti, ať již se jednalo o projevy českých fašistů, kolaborantů a udavačů, o tzv. lidový antisemitismus či o projevy pomoci židům. Bude vycházet především z analýzy spisového materiálu mimořádných lidových soudů,³ ale všimne si prezentace židovské problematiky i v materiálech Národního soudu⁴ a v obsáhlých fondech trestních komisí národních výborů, které projednávaly provinění proti národní cti.⁵ Řešení projektu v letošním roce teprve započalo, takže prozatím můžeme uvést jen dílčí doposud zjištěné poznatky.

Tzv. velký retribuční dekret prezidenta republiky, závazný pro činnost mimořádných lidových soudů, se perzekuce židů přímo dotýkal pouze v jediném ze svých ustanovení, a sice v § 10., který ukládal trest od pěti do deseti let těžkého žaláře tomu, "kdo v době zvýšeného ohrožení republiky zneužil tísně, způsobené národní, politickou či rasovou perzekucí, aby se obohatil na úkor státu, právnické či fyzické osoby". Zločiny spáchané na židech šlo však trestat podle většiny ostatních ustanovení dekretu, např. projevy rasismu či antisemitismu jako součást podpory nacistického hnutí podle § 3., židovské deportace šlo posuzovat jako zločin veřejného násilí loupeží lidí, veřejného nakládání s člověkem jako s otrokem, bezprávného omezování osobní svobody člověka nebo loupeže dětí podle § 5., kam patřil i zločin vraždy, zabití, těžkého ublížení na těle a vydírání. Podle § 6. šlo postihnout nařizování nucené či povinné práce ve prospěch Německa, podle § 7. se trestalo zavinění ztráty svobody obyvatele republiky, ať již s následky či bez nich. Podle § 8. byly trestné zločiny proti majetku, kam patřila nejen krádež, loupež, poškození či zpronevěra

majetku, ale též např. zhářství, což mohlo být frekventovaným bodem žalob vzhledem k desítkám vypálených synagog a jiných židovských objektů. V § 9. se trestala i veškerá úřední usnesení a správní rozhodnutí vedoucí ke ztrátě jmění fyzických i právnických osob, § 12. trestal udavače. Zákon tedy skýtal celou škálu možností postihu pachatelů, kteří se dopustili perzekuce židů.

Již první dílčí výsledky výzkumu naznačují, že retribuční soudy ani zdaleka nevyužily možností, které jim zákon k postihu zločinů spáchaných na židech skýtal. Na první pohled zaráží velmi nízký počet soudních případů, v nichž se nějaké provinění na židech vůbec projednávalo. Z analýzy spisů mimořádných lidových soudů Moravská Ostrava, Olomouc a Nový Jičín vyplývá, že případy, v nichž se třeba jen okrajově promítá židovská problematika, tvoří méně než 5 % z celkového počtu soudy projednávaných případů. Uvedené soudy navíc působily v oblastech, před válkou známých početnou židovskou pospolitostí, takže v jiných oblastech bude procento případů s židovskou tematikou zřejmě ještě nižší.

Mohlo by se zdát, že poměr zastoupení židovských případů v celkovém počtu případů projednávaných retribučními soudy zhruba odpovídá podílu židů na celkovém počtu obyvatelstva českých zemí, který v roce 1930 činil asi 1,2 % a po válce již jen několik desetin procenta všeho obyvatelstva. Válku totiž přežilo jen asi 12 % z původního počtu židů, přibližně 10 tisíc osob mojžíšského vyznání a 5 tisíc dalších osob, které byly podle nacistických zákonů považovány za židy a trpěly rasovou perzekucí.⁶ Můžeme sice důvodně předpokládat záhubu celých židovských rodin či rodů, po nichž nezůstal naživu žádný potomek, který by mohl vznést žalobu, avšak už jen vzhledem k počtu přeživších židů je procento podaných žalob příliš nízké, neboť každý z nich byl perzekuci nepochybně vystaven. Mezi žalobci se však židé objevují jen zcela výjimečně, obvykle je židovská kauza jen volně připojena k jiným obviněním. Svou roli zde patrně sehrála též jistá anonymnost perzekucí, jež nacisté aranžovali buď jako dobrovolné akce (např. deportace do Niska nad Sanem), nebo jako rozhodnutí anonymních úředníků okupačního aparátu, kteří navíc před koncem války z českých zemí uprchli. Zbývá ještě zjistit, nakolik se v této věci odrazila poválečná atmosféra nepříteli vstřícného vztahu české společnosti k židům.

Před soud se tedy dostávaly spíše drobnější kauzy spojené s nucenou arizací židovského majetku, s násilnými akcemi českých fašistů, s drobnými

udavačskými aférami apod. Při zjišťování, jak se tato problematika promítala v soudních rozhodnutích, jsme vycházeli prozatím jen z rozboru agendy mimořádného lidového soudu Moravská Ostrava, který již máme k dispozici.⁷ Uvedeme několik příkladů.

Arizaci židovského majetku posuzoval soud značně rozdílně. Někdy ji chápal jako zneužití tísně, jindy jako podporu nacismu; často ji do obžaloby vůbec nezahrnul, i když o ní pojednával. V případech, kdy se jednalo o jeden z více bodů obžaloby lze jen obtížně rozhodnout, nakolik ovlivnil výši rozsudku. Např. ve zdůvodnění rozsudku nad Karlem Ladkem, bývalým továrníkem z Frýdku, je uvedeno: "Zneužil tísně způsobené rasovou perzekucí, aby se obohatil na úkor majetníka továrny Jiřího Lembergra a Marie Lembergrové, zmocniv se značné částky majetku jmenovaných."⁸ Jako arizátor na sebe převedl jejich továrnu i podnik bratří Neumannů a ze získaných prostředků uhradil své dluhy. Byl odsouzen na doživotí, výši trestu však ovlivnily spíše jeho další trestné činy - činovnictví v NSDAP, členství v SA, podpora nacismu konfidentstvím pro gestapo a zpravodajskou službu a především zavinění ztráty svobody více osob. Podobně technický úředník Alois Harten z Ostravy byl odsouzen ke 20 letům žaláře spíše za členství v SS a za podporu nacismu, než za správcovství několika židovských domů, v nichž za úplatu vybíral nájemné. Rozsudek tuto činnost přiřadil k podpoře nacismu: "Svým členstvím v nacistických organizacích (SdP, NSDAP, SS, NSV, DAF) a svou činností v SS jakož i výkonem vnuceného správcovství domů po židovských příslušnících podporoval nacistické hnutí."⁹

V několika případech, kdy zneužití tísně k arizaci majetku tvořilo jediný bod obžaloby, nedošlo k uložení trestu. Např. Františku Plachému, obchodnímu cestujícímu původem z Liberecka, kladla obžaloba za vinu, že "převzav a vykonával funkci tzv. komisařského vedoucího /Treuhändera/, jednak u firmy Ornstein, jednak u firmy Engel, rozprodával zboží těchto firem pod rukou německým zákazníkům a ponechával si stržené za to peníze zneužil tísně způsobené rasovou perzekucí, aby se obohatil na úkor majitelů zmíněných firem". Soud trestný čin v plném rozsahu potvrdil a navíc zjistil, že obžalovaný byl již více než dvacetkrát trestán za podvody a krádeže, dokonce i německým soudem. Tato okolnost se nakonec obrátila ve prospěch obžalovaného, neboť

soud rozhodl následovně: "Obžalovaný byl v r. 1939 a 1940 treuhändrem židovského majetku, jehož konfiskaci platné čs. právo neuznává, takže majetek zůstal dále v držení židovských občanů. Je zjištěno, že obžalovaný nejen zpronevřoval zboží vyrobené za okupace, nýbrž i zboží nalézající se v obchodě. /.../ Obžalovaný si musel býti vědom toho, že zpronevřou zmenšuje jmění bývalých židovských majitelů, kteří vzhledem na tlak okupace byli v tísní a bez jakékoliv ochrany. Využívaje této tísně a tím, že zpronevřoval majetek židovských majitelů, naplnil obžalovaný skutkovou podstatu dle § 10 retribučního zákona a proto bylo ho uznati vinným a odsouditi. Jelikož obžalovaný byl pro zločin zpronevěry odsouzen bývalým německým zvláštním soudem k trestu káznice v trvání 2 let, která si odpykal, bylo použito § 265 tr. ř., a jelikož tento trest je přiměřený, nebyl mu další trest na svobodě uložen. Byla však vyslovena ztráta cti na 10 let."¹⁰ Zneužití tísně, způsobené rasovou perzekucí, tedy paradoxně potrestal již nacistický soud.

Podnikatel Jan Waclawek z Frýdku byl rovněž obviněn ze zneužití tísně, neboť se stal komisařským vedoucím židovské továrny na výrobu plátna v Raškovících. Hájil se tím, že ho o komisařskou správu požádali sami židovští majitelé továrny, aby tak zabránili jejímu převzetí konkurenční firmou Franze Kirchhofa. Dokládal to notářsky ověřeným opisem plných mocí všech tří vlastníků, kteří zmocnili německou Treuhandsgesellschaft k likvidaci své firmy. Takové prohlášení jistě mohlo být vynucené, avšak soudu byla předložena i kopie děkovného dopisu jednoho z majitelů továrny obžalovanému za to, že obžalovaný souhlasí s převzetím jejich podniku a s jeho likvidací. Protože "spolehlivější jiné důkazy proti obžalovanému během průvodního řízení nebyly navrženy ani nevyšly najevo", byl obžalovaný podle § 259/2 tr. ř. od obžaloby osvobozen.¹¹

Mnohdy se obvinění související s arizací židovského majetku v rozsudku vůbec neobjevilo, i když je soud projednával. Např. báňský měřič Jan Budínský z Petřvaldu po čtyři roky vykonával za úplatu správu židovského majetku v Radvanicích, ale odsouzen byl za pět jiných trestných činů. Byl mu vyměřen trest smrti a židovská perzekuce už zřejmě výši trestu nemohla nijak ovlivnit.¹² Lékař Josef Sporysch ze Záblatí se podle oznámení Zdeňka Velemínského zmocnil jeho rodinného domu v Ostravě poté, co byli bratři Velemínští v říjnu 1939

deportováni do tábora v Nisku nad Sanem. Obžalovaný se hájil tím, že dům řádně koupil od vystěhovaleckého fondu za 160 tisíc korun, avšak dům měl hodnotu téměř 300 tisíc, přičemž Velemínští jej byli přinuceni fondu prodat za pouhých 100 tisíc. Rovněž zařízení domu někde záhadně zmizelo. Obvinění se však ani nestalo součástí obžaloby. Soud uznal obžalovaného vinným ze členství v SA, ale vzhledem k četným dobrozdáním českých pacientů upustil od uložení trestu.¹³ Podobných příkladů by šlo uvést ještě několik.

Jednoznačně nejčastěji se židovská problematika objevovala v soudních spisech českých fašistů (obvykle příslušníků Národní obce fašistické, Vlajky, České pracovní fronty, Gajdovy gardy, Fašistických a Svatoplukových gard). Před ostravským soudem stanulo přes sto členů těchto organizací. Dochované dokumenty i výpovědi svědků dokládaly podíl mnoha z nich na požárech synagog, na terorizování a vydírání židovských občanů, rozbíjení výkladních skříní židovských obchodů a bojkotu židovských obchodníků, na organizování protižidovských demonstrací, šíření rasistických letáků atp. Před soudem usilovně zapírali, takže se nepodařilo prokázat např. jejich účast na zapálení synagogy. Všeobecně však platilo, že rozsudky vynášené nad českými fašisty byly velmi přísné, zvláště ve srovnání s trestáním členství v obdobných organizacích německých nacistů. V řadě případů bylo možno odsoudit i pouhého člena fašistických organizací, neboť i když pouhé členství nebylo trestné, šlo je obvykle snadno označit za podporu fašismu a soudit podle téhož paragrafu. Tresty za účast na protižidovských akcích se však ve zdůvodnění rozsudku objevovaly jen zřídka. Paradoxně byl k nezvykle přísnému trestu odsouzen číšník Richard Weinberger, po otci židovského původu, který z mladické nerozvážnosti doprovázel oddíl Gajdovy gardy při útoku na výkladní skříně židovských obchodů v lednu 1939 v Ostravě. Dobový policejní protokol dosvědčil, že způsobil firmě Schön škodu na skle ve výši 7 tisíc korun. I když se členem Gajdových gard nikdy nestal a soud mu neprokázal žádnou další trestnou činnost, označil jeho čin za "veřejné násilí zlomyslným poškozením cizího majetku" a vyměřil mu trest na horní hranici sazby - 20 let žaláře. Teprve v roce 1955 byl dotyčný propuštěn z vězení a vysídlen do Německa. Lze se jen domnívat, že právě jeho židovský původ ovlivnil rozhodnutí soudu.¹⁴

Před soudem se objevily i případy udavačství, které se něčím týkaly židů. Obvykle to souviselo s ukrytým židovským majetkem, jenž v sousedech probouzel závist vedoucí až k udání. Jindy vedl k obvinění ze styku se židy spor mezi manžely nebo mezi domácím a podnájemníkem. Obzvláště nebezpečné bylo obvinění z hanobení rasy nebo z ukrývání židů, jež mohlo mít tragické následky. V porovnání s ostatními příčinami velmi početných udavačských afér však židovské souvislosti nijak výrazně nevynikaly, z většiny obvinění byli obžalovaní navíc obvykle osvobozeni, neboť jim je nebylo možno spolehlivě prokázat. Jednou z výjimek bylo obvinění cukráře Karla Robka z Pražma, který vyhrožoval židovské ženě udáním za to, že nenosí na šatech židovskou hvězdu a jindy si stěžoval, že židé vykupují zeleninu na úkor Čechů. I když udání nezpůsobilo postih obviněných, byl obžalovaný odsouzen na 10 let žaláře.¹⁵ Část udání byla spojena s ilegálními přechody hranic z protektorátu do Polska v prvních měsících okupace, kdy se četní židé i za cenu vysokých úplatků snažili dostat do ciziny, aby unikli rostoucí perzekuci. Obvykle s sebou nesli peníze či cennosti, což pro nečestné převaděče skýtalo příležitost k vydírání. Jeden takový případ byl odhalen četnictvem už v dubnu 1939. Obžalovaný dělník Josef Skokan byl přinucen k vrácení peněz vylákaných na židu Ladislavu Sziklovi, ale na příkaz německé pohraniční policie nebyl dále stíhán. Příklad nebyl zahrnut ani do rozsudku poválečného soudu, který obžalovaného odsoudil jen za prokázané pozdější udání na 5 let žaláře.¹⁶ Autodopravce Leopold Laskovský z Dobré podle obžaloby "způsobil ztrátu svobody většího počtu obyvatel republiky a to asi 150 osob židovského vyznání". Sliboval židům, že je za vysokou odměnu převezme přes hranici, ale vozil je rovnou do dvora Lichtensternovy továrny v Dobré, kde byl štáb německé pohraniční policie. Vyhnul se přísnému potrestání jedině tím, že zemřel ještě před přelíčením.¹⁷

Méně časté byly případy týrání a bití židů, jež se před soudem sice projednávaly, ale v textech rozsudků se neprojevovaly. Obvykle totiž chyběli nejen postižení, ale i přímí svědci. Soudní spisy příslušníků ostravského gestapa skýtají značné množství informací o protižidovských zatýkacích akcích v Beskydech, o rozsáhlé korupční aféře, jež souvisela s rozkrádáním židovského zlata shromážděného v souvislosti se židovskými transporty do Niska nad Sanem a

vedla k odvolání a potrestání vedoucího ostravské služebny gestapa Gerharda Wagnera. Nic z těchto souvislostí však rozsudky retribučního soudu neprochází. Informace shromážděné v podrobných výpovědích však mohou značně prohloubit naše znalosti o poměrech v ostravské židovské obci v prvních letech okupace.

Lze nalézt i několik příkladů, kdy pomoc poskytnutá židům v době okupace ovlivnila výši předpokládaného trestu ve prospěch obžalovaného. Například zámečník Otto Pilař z Ostravy mohl za členství v organizaci nacistických řidičů NSKK očekávat trest ve výši 5 let žaláře, avšak byl mu vyměřen jen ve výši 6 měsíců. U soudu se prokázalo, že se nechal jmenovat do správy židovského majetku Eduarda Kolína, kterého pak ukrýval a živil.¹⁸ Jinému členu NSKK, zámečníkovi Ferdinandu Hejnému z Ostravy, byl trest 5 let žaláře snížen na polovinu poté, co se soud dověděl, že převedl přes hranice několik židů, včetně ostravského rabína Bleicha. Při přelíčení na to vůbec nepřišla řeč, oznámil to až později židovský důstojník ze Svobodovy armády.¹⁹ Další činovník nacistických organizací Ladislav Krumnikl z Ostravy pomáhal za okupace židovské rodině Heřmana Borgera, takže mu byl trest snížen na jeden rok odnětí svobody, který už v době přelíčení měl odpykán vazbou.²⁰

Tragickou příchuť mají osudy smíšených rodin či tzv. polovičnických židů. Mnozí z nich se snažili zachránit sebe a své rodiny tím, že se dali do služeb nacistů. Například obchodní příručí Arnošt Lanzer byl se svou židovskou matkou v září 1939 nacisty vyhnán do poraženého Polska a byl rovněž ve vazbě za ukrývání židovského zlata. Přesto se později stal konfidentem gestapa, který způsobil smrt několika osob a sám skončil na popravišti.²¹ Jiný žid po matce fotograf Arnošt Helbling z Fryštátu se stal konfidentem gestapa, aby svou matku zachránil. Zpočátku se mu dařilo její život vykupovat podplácením komisaře Böckera, ale stejně se dostala do Terezína a skončila v Osvětimi. On sám byl vězněn v táboře pro míšence v pražském Hagiboru. Byl odsouzen k trestu 10 let žaláře.²² Úředník Vítkovických železáren ing. Erich Augst byl sice členem NSKK, ale pro židovský původ své ženy byl z organizace vyloučen. Aby zachránili děti, dali se spolu rozvést. Jezdil pak tajně za manželkou do Prahy a podporoval ji, ale nakonec

stejně zahynula v Terezíně. Soudem byl osvobozen.²³ Podobných smutných příběhů je v soudních spisech celá řada.

Příklad mimořádného lidového soudu Moravská Ostrava ukazuje, že spisová agenda týkající se židů, přestože ve srovnání s celkovým úhrnem soudních spisů nepočtená, přece jen skýtá možnosti k zodpovězení otázek, které si položil v úvodu zmiňovaný výzkumný projekt. Lze důvodně předpokládat, že námaha, investovaná do nalezení oněch 5 procent židovské problematiky ve stovkách kartonů se spisy retribučních soudů, nebude vynaložena zbytečně.

P o z n á m k y:

- 1/ Podrobněji o retribučním soudnictví viz BORÁK, M.: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy, Tilia 1998.
- 2/ Výzkumný projekt "Židovská problematika a antisemitismus ve světle retribučních soudů (1945-1948)", Grantová agentura Akademie věd ČR č. A 9063902/1999, řešitelka Helena Krejčová (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR Praha), spoluřešitelé Dieter Schallner (Univerzita Palackého Olomouc) a Mečislav Borák (Slezský ústav Opava). Projekt bude ukončen v roce 2002.
- 3/ Podle dekretu prezidenta republiky č. 16 ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech.
- 4/ Podle dekretu prezidenta republiky č. 17 ze dne 19. června 1945 o Národním soudu.
- 5/ Podle dekretu prezidenta republiky č. 138 ze dne 27. října 1945 o trestání některých provinění proti národní cti.
- 6) NEPALOVÁ, Š.: *Židovská menšina v Čechách a na Moravě v letech 1945-1948*. Terezínské studie a dokumenty, 1999, s. 314.
- 7/ Zemský archiv Opava, fond Mimořádný lidový soud Moravská Ostrava (1945-1948), k. 1-160.
- 8/ Tamtéž, k. 97, Ls 1032/46.
- 9/ Tamtéž, k. 24, Ls 63/46.
- 10/ Tamtéž, k. 91, Ls 962/46.

- 11/ Tamtéž, k. 147, Ls 299/47.
- 12/ Tamtéž, k. 21, Ls 30/46.
- 13/ Tamtéž, k. 71, Ls 732/46.
- 14/ Tamtéž, k. 33, Ls 196/46.
- 15/ Tamtéž, k. 68, Ls 692/46.
- 16/ Tamtéž, k. 58, Ls 590/46.
- 17/ Tamtéž, k. 89, Ls 938/46.
- 18/ Tamtéž, k. 117, Ls 1234/46.
- 19/ Tamtéž, k. 9, Ls 87/45.
- 20/ Tamtéž, k. 142, Ls 233/47.
- 21/ Tamtéž, k. 97, Ls 1030/46.
- 22/ Tamtéž, k. 84, Ls 884/46.
- 23/ Tamtéž, k. 149, Ls 318/47.